

Philological Studies 17, 2, (2019) 238-250

Izvirni znanstveni članek

UDK: 811.163.6'366.52:003.083

doi: 10.17072/1857-6060-2019-17-2-238-250

SPOL KRATIC V SODOBNI SLOVENŠČINI

Mitja Trojar

*Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Znanstvenoraziskovalni center
Slovenske akademije znanosti in umetnosti
Ljubljana, Slovenija*

Ključne besede: kratice, slovnica, oblikoslovni opis, korpusna analiza, slovenščina.

Izvleček: V članku so predstavljeni rezultati korpusne analize 40 najpogostejših kratic v sodobni slovenščini, ki je bila opravljena na gradivu iz korpusa Gigafida 2.0. Cilj analize je proučiti spol in oblikoslovno obnašanje najpogostejših slovenskih kratic. Rezultati analize so vzporejani s podatki iz Slovenskega pravopisa 2001.

GENDER OF ACRONYMS IN CONTEMPORARY SLOVENIAN

Mitja Trojar

*Fran Ramovš Institute
of the Slovenian Language Research Centre
of the Slovenian Academy of Sciences and Arts
Ljubljana, Slovenia*

Key words: acronyms, grammar, morphological description, corpus analysis, Slovenian.

Summary: The paper presents results of a corpus analysis of 40 most frequent acronyms in contemporary Slovenian that was performed using the Gigafida 2.0 corpus. The aim of the analysis was to study the gender and morphological behaviour of most frequent Slovenian acronyms. Results of the study are compared with the data from the Slovenian Normative Guide (2001).

1 Uvod

Med osnovnimi jeziko(slo)vnimi problemi, ki se pojavljajo v zvezi s kraticami, so predvsem izgovor, zapis, sklanjanje, število in spol kratic.

Kratice¹ so bile v slovenskem jezikoslovju deležne razmeroma veliko pozornosti, zlasti na področju pravopisa, tj. kot pravopisni in pravorečni problem. SP 1950 kratice deli v 2 skupini, in sicer na kratice, ki tvorijo novo ime (besedo) z enim naglasom (npr. *Beneluks*, *Unrra*, *Unrrino blago*), in na skupino kratic, ki se vedno razvezujejo (npr. *LZ* kot *Ljubljanski zvon*) ali pa se izgovarjajo tako, da se vsaka sestavina posebej črkuje (npr. *KPS* kot [kápéès]). Kratice v pisavi nikoli ne dobivajo glasovnih (tj. neničitih) končnic, (npr. /n/aloge *AFŽ* in ne *AFŽ-a*, *AFŽ-eja* ali *AFŽa*)². SP 1962 pri branju kratic dopušča razvezavo kratice (npr. v *LZ* kot v *Ljubljanskem zvonu*), črkovanje sestavnih delov kratice brez glasovnih končnic (npr. *pri AFŽ* [afežé]) ali obravnavo kratice kot nove besede, pri čemer se z veliko začetnico piše samo prva črka kratice, sklanja pa se z glasovnimi končnicami (npr. *pri Avnoju* proti *pri AVNOJ*)³. Rode (1974) deli kratice v 3 skupine, in sicer na kratice, tvorjene iz prvih črk neokrajšanega besedila (t. i. inicialne kratice, npr. *NUK*), kratice, tvorjene iz prvih zlogov neokrajšanega besedila (npr. *TOSAMA* iz *Tovarna sanitetnega materiala*), in kratice, tvorjene s kombiniranjem branih črk in zlogov neokrajšanega besedila (npr. *TOMOS* iz *Tovarna motorjev Sežana*). Rode ugotavlja, da spol in število kratici določa glavna beseda neokrajšanega besedila (npr. *ZDA* so *privolile* zaradi *države*), vendar so pogosto tudi moškega spola (npr. *pri TAM-u*). T. i. okrajšanke so kratice, ki so se v celoti prilagodile besedotvorju in pravopisu slovenskega jezika (npr. *Avnoj*, *tozd*); če se končajo na *-a*, so ženskega, sicer pa moškega spola. Načrt pravil za novi slovenski pravopis (1981) kratice omenja pri 3. ženski sklanjatvi (npr. *SAZU*), kjer je navedeno, da so primeri, v katerih kratice ostanejo ženskega

¹ Pri zgodovinskem pregledu obravnave kratic termin *kratica* načeloma uporabljamo v sodobnem pomenu, tj. vrsta okrajšave, ki nastane iz začetnih delov načeloma večbesednega poimenovanja (gl. SP 2001, Slovarček jezikoslovnih izrazov, geslo *kratica*). Tudi prenovljena pravopisna pravila z nekaj novostmi v glavnem ostajajo pri uveljavljeni terminologiji (gl. Lengar Verovnik, 2018). Za širši pregled terminoloških problemov, povezanih s kraticami, in podrobnejši zgodovinski pregled obravnav kratic gl. Rode (1974), Korošec (1993), Logar (2003), Kompara (2009), Štumberger (2015), Štumberger (2016), Kompara (2017). V zvezi s slovsko obravnavo krajšav gl. tudi Kompara (2010). O kraticah v drugih slovanskih jezikih gl. npr. Šubarić (2017) za kratice v srbsčini, Kochová (2005) za kratice v češčini, Ruszkowski (2014) za kratice v poljščini, Bartoszevska in Patocka (2004) za kratice v ruščini in poljščini.

² To je eksplicitno določeno za kratice, ki se črkujejo.

³ 2. izdaja Slovenske slovnice iz 1964 (Bajec idr. 1964) pri opisu kratic bolj ali manj v celoti sledi SP-ju 1962.

spola, redki. Načrt pravil (1981: 15) dovoljuje sklanjanje kratic (npr. *AVNOJ-a* ali *AVNOJA*, *Unesca* ali *UNESCA*). Korošec (1993) ugotavlja precejšnje omahovanje v zvezi s spolom kratic (npr. v *zaprtem oddelku ljubljanske NUK* poleg *drugačen žig od žiga na Knjigah iz zagrebškega NUK*) in omenja načine določanja spola kratic (končnice, ujemanje kratice v osebku s povedkom, zaimensko navezovanje). Toporišič (2000) v poglavju o oblikoslovju kratice omenja pri obravnavi 3. moške sklanjatve, za katero pravi, da se po njej sklanjajo kratice in sprevržni črkovni samostalniki, ki se vsi lahko sklanjajo tudi po 1. moški sklanjatvi. Pri 3. ženski in 3. srednji sklanjatvi kratice niso eksplicitno omenjene. SP 2001 v Pravilih (§ 1020) kratice poleg simbolov, formul in okrajšav uvršča med krajšave. O kraticah, formulah in simbolih je med drugim povedano (§ 1023), da so pretežno samostalniki moškega spola (npr. *TAM*), ženskega spola pa so kratice, ki se končajo na nenaglašeni *-a* (npr. *NAMA*). Redke kratice so množinske (npr. *ZDA*). Poglavje o kraticah v zvezi s sklanjanjem napotuje bralca na § 760 in § 804, kjer je opisana 3. moška sklanjatev, ter na § 812, kjer je opisana 3. ženska sklanjatev (pod točko c so navedeni primeri kratic, ki ohranijo spol osnovne zveze, a se ne končajo na nenaglašeni *-a*, npr. *SAZU*, ki se lahko sklanja tudi po 1. moški sklanjatvi). Pravila (§ 120–122) dopuščajo pisanje kratic z veliko začetnico samo v prvi sestavini in tudi z malo začetnico, kadar gre za občno ime (npr. *sit*). Končnice se pišejo z vezajem z malo začetnico, če se kratica konča na soglasnik ali se podaljšuje njena osnova (npr. *SPIZ-a*, *STA-ja*), ali kot del kratice z veliko začetnico (npr. *UNESCA*, lahko tudi *Unesca*). Logar (2003) na podlagi analize kratic, izpisanih iz dnevnega časopisa in znanstvenih revij, dopolnjuje definicijo kratic. Kratico definira kot tvorjenko iz eno- ali večbesedne (največkrat samostalniške, lahko pa tudi stavčne) podstave, pri čemer se vse sestavine podstave knijo z zadnje strani na vsaj 2 krna, krni pa se nato združijo v kratico. Dobrovoljc in Jakop (2012: 130) poudarjata, da bi bilo pravopisno pravilo, ki pravi, da v 3. žensko sklanjatev sodijo kratice, ki ohranjajo spol osnovne zveze in se ne končajo na nenaglašeni *-a*, smiselno podkrepiti z zgledi in opombo, da se take kratice lahko sklanjajo tudi po 1. moški sklanjatvi (npr. *na SAZU-ju* proti *na prostoru današnje SAZU*). Pri tipskem prikazu slovarskih sestavkov v pravopisnem slovarju Dobrovoljc in Jakop (2012: 216) pri izreki kratic navajata primer *ADSL*, ki se lahko sklanja s podaljšavo osnove ali brez nje (*ADSL-ja* in *ADSL-a* poleg *ADSL-Ø*). V slovarju so kratice, ki so lahko 2 spolov, prikazane v 2 ločenih slovarskih sestavkih, prav tako kratica in iz nje nastala beseda (npr. *ADAC* 'nemški avtomobilistični klub' in *Adac* 'avtomobilistični klub'). Curk (2015) ugotavlja veliko stopnjo variantnosti prevzetih kratic v sodobnem literarnem diskurzu (npr. *TV*, *teve*, *tivi*). Štumberger (2015) je opravila empirično študijo za preverjanje spola in

sklanjanja kratic v sodobni slovenščini. Uporabila je pisno anketo, s katero so študentje in diplomanti jezikoslovnih študijskih smeri določali spol in sklanjatev izbranih kratic. Rezultati so relevantni tudi za pričujočo raziskavo, saj so nekatere kratice iz njene raziskave zajete tudi v naši raziskavi (*DeSUS, LDS, SLS, DVD, TV, DDV*).

V dosedanjih obravnavah so bili opisani in delno raziskani številni problemi v zvezi s kraticami, manjkajo pa podrobnejše empirične, predvsem korpusne analize gradiva, zlasti za ugotavljanje spola in sklanjatev kratic. Pričujoča raziskava poskuša s korpusno analizo na vzorcu 40 kratic preveriti in dopolniti zgoraj navedene ugotovitve v zvezi s spolom in sklanjatvami kratic.

2 Metodologija in rezultati analize

Cilj analize je na vzorcu 300 konkordanc ugotoviti sklanjatev in spol izbranih 40 kratic ter zlasti preveriti, ali za vse kratice, ki imajo v jedru besedotvorne podlage samostalni ženskega spola, velja, da se sklanjajo tudi po 1. moški sklanjatvi (zlasti so zanimive tiste, ki se ne končajo z nenaglasenim *a*).

S pomočjo spletnega konkordančnika NoSketch Engine je bil izdelan seznam najpogostejših lem v dedupliciranem referenčnem korpusu Gigafida 2.0. Na vrhu seznama so bile označene leme, ki vsebujejo vsaj eno veliko začetnico, med označenimi lemami pa so bile po ročnem pregledu seznama in informativnem pregledu konkordanc izbrane kratice.

Za najpogostejših 40 kratic so bili izdelani naključni vzorci konkordanc iz dedupliciranega referenčnega korpusa Gigafida 2.0. Izbrane so bile kratice z isto razvezavo, ki so se v vzorcih konkordanc pojavljale najpogosteje (upoštevane so bile npr. pojavitve kratice *EP* 'evropsko prvenstvo', izločene pa pojavitve kratice *EP* v pomenu 'evropski pokal' in pojavitve kratic, pri katerih razdvoumljenje ni bilo mogoče). Pogoji za ohranitev pojavitve kratice je bila ista razvezava in ne isti pomen (vključena sta bila npr. oba pomena kratice *BMW* [*Bayerische Motoren Werke*] 'tovarna avtomobilov' in 'znamka avtomobila'). Vključene so bile pojavitve, kjer je kratica nastopala kot del lastnega imena (npr. *RS* [*Republika Slovenija*] v lastnem imenu *Javni sklad RS za kulturne dejavnosti*)⁴. Analiziranih je bilo

⁴ Ta odločitev je bila sprejeta pod domnevo, da kratice tudi v lastnih imenih nastopajo v skladenjskih razmerjih, značilnih za slovenski jezik. Izkazalo se je, da se na ravni skladenjskih razmerij v samostalniški besedni zvezi pri lastnih imenih v nekaterih primerih pojavljajo zanimiva odstopanja od pričakovanega (posledično pa tudi težave z določanjem spola kratic kot sestavnih delov lastnih imen). Tak primer je npr. *Hit* [*Hoteli, igralnice, turizem*] kot sestavni del imena nogometnega kluba *Hit (Nova) Gorica*. Spol tej besedni zvezi največkrat določa lastno ime (*Nova*) *Gorica*, ki se tudi sklanja, medtem ko ima prva sestavina, tj. *Hit*,

prvih 300 konkordanc za posamezno kratico. Izločene so bile zloženke, v katerih kot sestavina nastopajo kratice (npr. *CD-plošča*) in t. i. leksikalizirane kratice.⁵ Upoštevani so bili različni zapisi kratic (npr. *Nato* in *NATO*). Izločeni so bili korpusni šumi, ne pa tudi pravopisno nepravilni zapisi. Upoštewane so bile različne oblikoslovne variante (npr. *ZN-ja* in *ZN-a*). Vključene so bile tako lastnoimenske (npr. *RS*) kot občnoimenske kratice (npr. *BDP*). Ker gre za pisni korpus, izgovor ni bil preverjan.

Spol kratice v konkordančnem jedru je bil določen oblikoslovno (prisotnost glasovnih končnic uvrsti kratico bodisi v 1. moško sklanjatev, npr. *BDP-ja*, *SP-ja*, bodisi v 1. žensko sklanjatev, npr. *Uefe*) in/ali skladenjsko na podlagi ujemanja (in sicer ujemanja povedka s kratico v osebku, ujemanja levega prilastka s kratico v jedru samostalniške besedne zveze ali hkratne prisotnosti obeh navedenih ujemanj) in/ali na podlagi navezovanja (predvsem osebnih zaimkov, prim. Korošec 1993)⁶.

V Tabeli 1 spodaj so v prvem stolpcu navedene kratice, v drugem stolpcu pa njihove razveze. Tretji stolpec vsebuje podatke o številu pojavitev, pri katerih ni bilo mogoče nedvoumno določiti sklanjatve⁷. V četrtem stolpcu je navedeno število pojavitev kratic, ki se sklanjajo po 1. moški sklanjatvi. V petem stolpcu je navedeno število pojavitev kratic, ki se sklanjajo po 1. ženski sklanjatvi. V šestem stolpcu je navedeno število pojavitev kratic, ki se sklanjajo po 3. ženski sklanjatvi.

ničto končnico (npr. v povedih *Albanec Artim Šakiri zapušča nogometni tabor HIT Gorice, nek angleški klub pa naj bi zanj plačal 250.000 DEM odškodnine; Takrat je Hit Gorica v prvem krogu pokala Uefa izpadla proti atenskem klubu z 1:1 in 0:1, Marko pa je v prvi enajsterici nadomestil Mateja Mavriča, ki je odšel na Norveško*). Ti primeri so zanimivi zato, ker bi glede na pomen pričakovali, da bo sestavina *Hit* jedro samostalniške besedne zveze *Hit (Nova) Gorica*. V gradivu se pojavi tudi primer, v katerem imata obe sestavini ničti končnici (v povedi *Filip Mendaš, trener HIT Gorica* : »Smo mlada in nova ekipa, zato se še iščemo v igri), in primer, v katerem se *Hit* (kot bi pričakovali) pojavi v vlogi jedra samostalniške besedne zveze (npr. v povedi *Kdo še lahko ustavi Domžale na poti do drugega naslova državnih prvakov, potem ko si je vodilno moštvo jeseni priigralo osem točk prednosti pred prvim zasledovalcem Hitom Gorico in devet pred Koprom?*).

⁵ Curk (2015: 173) definira leksikalizirane kratice kot kratice, ki sledijo fonetični realizaciji, npr. leksikalizirana kratica *beemve*, nastala iz kratice *BMW*.

⁶ Upoštevani so bili tudi nekateri, sicer redki primeri ujemanja, kjer je na spol mogoče sklepati iz ujemanja med jedrom samostalniške besedne zveze in desnim prilastkom, prim. poved *Sodeč po zapisnikih Banke Slovenije se nepravilnosti nanašajo na poslovanje družbe LHB Finance iz Ljubljane, ki je na trgu z dajanjem posojil konkurirala celo svoji posredni lastnici NLB, čeprav ni imela dovoljenja za bančno poslovanje*, v kateri je bila kratica *NLB* določena kot ženskega spola.

⁷ Pri večini kratic to pomeni, da zaradi ničtih končnic ni bilo mogoče določiti, ali gre za 1. ali 3. sklanjatev. V primeru kratice *Nato* sta v imenovalniku in tožilniku mogoči 2 morfološki analizi, in sicer *Nato-Ø* in *Nat-o*. Konkretno to pomeni, da so bile sem uvrščene kratice, ki se jih ni dalo nedvoumno uvrstiti v 1. moško ali 1. žensko sklanjatev.

Tabela 1: Kratice z razvezavami in podatki o sklanjatvah

Kratica	Razvezava	Brez glasovnih končnic / nedoločljiva sklanjatev	1. moška sklanjat ev	1. ženska sklanjatev	3. ženska sklanjatev
EU	Evropska unija	290	10	0	0
ZDA	Združene države Amerike	300	0	0	0
STA	Slovenska tiskovna agencija	300	0	0	0
RS	Republika Slovenija	300	0	0	0
SDS	Slovenska demokratska stranka	288	12	0	0
SIT	slovenski tolar	300	0	0	0
SP	svetovno prvenstvo	292	8	0	0
RTV	radiotelevizija	294	6	0	0
DZ	državni zbor	282	18	0	0
LDS	Liberalna demokracija Slovenije	296	4	0	0
NLB	Nova Ljubljanska banka	290	10	0	0
TV	televizija	296	4	0	0
SLS	Slovenska ljudska stranka	295	5	0	0
SD	Socialni demokrati	278	22	0	0
BiH	Bosna in Hercegovina	297	3	0	0
AFP	Agence France-Presse	300	0	0	0
EP	evropsko prvenstvo	296	4	0	0
OŠ	osnovna šola	300	0	0	0
MM C	multimedijski center	285	15	0	0
BDP	bruto družbeni proizvod	289	11	0	0
Nato	North Atlantic Treaty Organization	137	163	0	0
Nsi	Nova Slovenija	287	13	0	0
DeS	Demokratska stranka				
US	upokojencev Slovenije	278	22	0	0
ZN	Združeni narodi	278	22	0	0
Dars	Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji	133	167	0	0
KS	krajevna skupnost	300	0	0	0
CD	compact disc	194	106	0	0
DDV	davek na dodano vrednost	289	11	0	0
OI	olimpijske igre	299	1	0	0
BM W	Bayerische Motoren Werke	247	53	0	0
Hit	Hoteli, igralnice, turizem	235	65	0	0
NKB M	Nova Kreditna banka Maribor	292	8	0	0
UKC	Univerzitetni klinični center	291	9	0	0

SKD	Slovenski krščanski demokrati	299	1	0	0
GZS	Gospodarska zbornica Slovenije	296	4	0	0
NBA	National Basketball Association	300	0	0	0
BBC	British Broadcasting Corporation	269	31	0	0
DVD	digital versatile disc	198	102	0	0
Uefa	Union of European Football Associations	210	0	88	2
OZN	Organizacija združenih narodov	299	1	0	0

V Tabeli 2 so v prvem stolpcu navedene kratice, v drugem stolpcu število pojavitev, pri katerih spol ni določljiv. V tretjem stolpcu je navedeno število pojavitev kratic moškega spola, v četrtem stolpcu je naveden odstotek pojavitev kratic moškega spola glede na celotni vzorec (300 pojavitev). V petem stolpcu je navedeno število pojavitev kratic ženskega spola, v šestem stolpcu je naveden odstotek pojavitev kratic ženskega spola glede na celotni vzorec (300 pojavitev). V sedmem stolpcu je navedeno število pojavitev kratic srednjega spola, v osmem stolpcu je naveden odstotek pojavitev kratic srednjega spola glede na celotni vzorec (300 pojavitev).

Tabela 2: Kratice s podatki o številu pojavitev, kjer spol ni določljiv, in s podatki o številu pojavitev kratic moškega, ženskega in srednjega spola z navedbo deleža glede na celotni vzorec 300 pojavitev

Kratika	Spol ni določljiv	Moški spol	% pojavitev kratic moškega spola	Ženski spol	% pojavitev kratic ženskega spola	Srednji spol	% pojavitev kratic srednjega spola
EU	264	11	3,7	25	8,3	0	0
ZDA	276	0	0	24	8	0	0
STA	300	0	0	0	0	0	0
RS	299	0	0	1	0,3	0	0
SDS	248	13	4,3	39	13	0	0
SIT	300	0	0	0	0	0	0
SP	269	9	3	0	0	22	7,3
RTV	279	7	2,3	14	4,7	0	0
DZ	217	83	27,7	0	0	0	0
LDS	250	5	1,7	45	15	0	0
NLB	255	10	3,3	35	11,7	0	0
TV	255	13	4,3	32	10,7	0	0
SLS	261	5	1,7	34	11,3	0	0
SD	250	26	8,7	24	8	0	0

BiH	281	3	1	16	5,3	0	0
AFP	298	0	0	2	0,7	0	0
EP	274	5	1,7	0	0	21	7
OŠ	281	0	0	19	6,3	0	0
MMC	284	16	5,3	0	0	0	0
BDP	229	71	23,7	0	0	0	0
Nato	127	173	57,7	0	0	0	0
Nsi	247	15	5	38	12,7	0	0
DeSUS	239	53	17,7	8	2,7	0	0
ZN	267	33	11	0	0	0	0
Dars	64	236	78,7	0	0	0	0
KS	265	0	0	35	11,7	0	0
CD	141	159	53	0	0	0	0
DDV	245	55	18,3	0	0	0	0
OI	296	1	0,3	3	1	0	0
BMW	175	125	41,7	0	0	0	0
Hit	196	104	34,7	0	0	0	0
NKBM	241	11	3,7	48	16	0	0
UKC	259	41	13,7	0	0	0	0
SKD	262	3	1	35	11,7	0	0
GZS	275	8	2,7	17	5,7	0	0
NBA	295	1	0,3	4	1,3	0	0
BBC	211	83	27,7	6	2	0	0
DVD	167	133	44,3	0	0	0	0
Uefa	184	0	0	116	38,7	0	0
OZN	287	4	1,3	9	3	0	0

V Tabeli 3 so v prvem stolpcu navedene kratice, v drugem stolpcu število pojavitev, pri katerih spol ni določljiv. V tretjem, četrtem in petem stolpcu je ponovno navedeno število pojavitev kratic po posameznem spolu. V šestem stolpcu je navedeno število kratice (*ednina* pomeni, da se kratica v vzorcu pojavlja samo v ednini, v veliki meri gre za neštevna lastna imena, vendar ne izključno, npr. *OŠ*⁸; *ni določljivo* pomeni, da se spola kratice ni dalo določiti⁹; kjer sta navedeni *ednina* in *množina* s številom pojavitev v oklepajih, gre za neštevno kratico, ki se pojavlja tako v ed. kot v mn.; *števno* pomeni, da je kratica števna in se torej pojavlja tako v ednini kot v množini). V sedmem stolpcu je povzet oblikoslovni del slovarskega sestavka iz SP 2001, iz katerega je razvidna sklanjatev kratice (če konkretna kratica v SP 2001 ni vključena, to označuje poševnica).

⁸ Podrobnejša raziskava bi morala preveriti števnost kratic na večjem vzorcu. V korpusu Gigafida 2.0 se pojavljajo primeri, ki kažejo, da je kratica *OŠ* števna (npr. *Mednarodne pogoje za podelitev eko zastave je izpolnilo 15 slovenskih OŠ že pred dvema letoma*). V vzorcu se *OŠ* v ednini sicer pogosto pojavlja kot del lastnih imen tipa *OŠ Ljubečna*.

⁹ *SIT* se, razumljivo, praviloma pojavlja desno od glavnih števnikov, npr. *KORUZO v zrnju po 43,00 SIT/kg in vino cviček po 250,00 SIT/l, prodam v okolici Brežic*, tj. v skladiščnem položaju, kjer ni mogoče ugotoviti števila kratice.

Tabela 3: Kratice s podatki o številu pojavitev kratic moškega, ženskega in srednjega spola v pregledanem vzorcu s podatki o številskosti kratic v primerjavi s predpisom iz SP 2001

Kratika	Spol ni določljiv	Moški spol	Ženski spol	Srednji spol	Število	SP 2001
EU	264	11	25	0	ednina	EU-ja tudi EU -- m
ZDA	276	0	24	0	ednina (1), množina (36)	ZDA -- ž mn.
STA	300	0	0	0	ednina	STA-ja tudi STA -- m
RS	299	0	1	0	ednina	RS -- m
SDS	248	13	39	0	ednina	SDS-a tudi SDS -- m
SIT	300	0	0	0	ni določljivo	SIT – m
SP	269	9	0	22	ednina	SP-ja tudi SP -- m
RTV	279	7	14	0	ednina	RTV-ja in rtv-ja m; RTV -- in rtv -- ž
DZ	217	83	0	0	ednina	/
LDS	250	5	45	0	ednina	LDS-a tudi LDS -- m
NLB	255	10	35	0	ednina	NLB-ja tudi NLB -- m
TV	255	13	32	0	ednina	TV-ja in tv-ja m; TV -- in tv -- ž
SLS	261	5	34	0	ednina	SLS-a tudi SLS - - m
SD	250	26	24	0	ednina	/
BiH	281	3	16	0	ednina	BIH-a tudi BIH - - m
AFP	298	0	2	0	ednina	/
EP	274	5	0	21	ednina	EP-ja tudi EP -- m
OŠ	281	0	19	0	ednina	OŠ -- m
MMC	284	16	0	0	ednina	/
BDP	229	71	0	0	ednina	BDP-ja tudi BDP -- m
Nato	127	173	0	0	ednina	Nato -a in NATO -A m
NSi	247	15	38	0	ednina	/
DeSUS	239	53	8	0	ednina	/
ZN	267	33	0	0	ednina (25), množina (20)	ZN-a tudi ZN -- m
Dars	64	236	0	0	ednina	/

KS	265	0	35	0	števno	KS -- m
CD	141	159	0	0	števno	CD-ja m
DDV	245	55	0	0	ednina	DDV-ja tudi DDV -- m
OI	296	1	3	0	ednina (1), množina (28)	OI -- ž mn.
BMW	175	125	0	0	števno	BMW-ja tudi BMW -- m
Hit	196	104	0	0	ednina	/
NKBM	241	11	48	0	ednina	/
UKC	259	41	0	0	ednina	UKC-ja tudi UKC -- m
SKD	262	3	35	0	ednina (35), množina (2)	SKD-ja tudi SKD -- m
GZS	275	8	17	0	ednina	GZS-ja tudi GZS -- m
NBA	295	1	4	0	ednina	/
BBC	211	83	6	0	ednina	BBC-ja tudi BBC -- m
DVD	167	133	0	0	števno	/
Uefa	184	0	116	0	ednina	UEFA -E in Uefa -e ž
OZN	287	4	9	0	ednina	OZN-a tudi OZN -- m

3 Sklep

Cilj članka je bil empirično preveriti spol najpogostejših slovenskih kratic in formulirati nekatere tendence v zvezi s spolom kratic, hkrati pa preveriti tudi metodologijo analize za izdelavo slovnicega opisa v smislu ustreznosti gradiva, velikosti vzorca, načel interpretacije gradiva.

Opisane so najrelevantnejše ugotovitve analize¹⁰. Večinoma velja, da se kratice, ki imajo v jedru besedotvorne podlage samostalnik moškega spola (ne glede na število), lahko sklanjajo po 1. moški sklanjatvi (*DZ, SD, MMC, BDP, ZN, DDV, UKC, SKD*; izjema je *SIT*). Kratice, ki imajo v jedru samostalniške besedne zveze v besedotvorni podlagi samostalnik ženskega spola, se lahko sklanjajo po 1. moški sklanjatvi (*EU, SDS, RTV, LDS, NLB, TV, SLS, BiH11, NSi, DeSUS, Dars, OI, NKBM, GZS, OZN*), a to ne velja za vse take kratice (*ZDA, STA, RS, OŠ, KS* se namreč ne sklanjajo po 1. moški sklanjatvi, kljub temu da se ne končajo na nenaglašeni *a*). Kratice, ki imajo v jedru besedotvorne podlage samostalnik moškega spola, so večinoma

¹⁰ Trditve se tu nanašajo zgolj na nabor 40 preučenih kratic na podlagi analize naključnega vzorca 300 konkordanc, ne pa na kratice nasploh.

samo moškega spola (*DZ, MMC, BDP, ZN, DDV, UKC*; izjemi: *SIT, SD*).¹¹ Zanimiva je ugotovitev, da je pri večini kratic, ki so lahko moškega ali ženskega spola, odstotek pojavitev kratice v ženskem spolu vsaj dvakrat višji kot odstotek pojavitev iste kratice v moškem spolu (*EU*: ž. sp.: 8,3 %, m. sp.: 3,7 %; *SDS*: ž. sp.: 13 %, m. sp.: 4,3 %; *RTV*: ž. sp.: 4,7 %, m. sp.: 2,3 %; *LDS*: ž. sp.: 15 %, m. sp.: 1,7 %; *NLB*: ž. sp.: 11,7 %, m. sp.: 3,3 %; *TV*: ž. sp.: 10,7 %, m. sp.: 4,3 %; *SLS*: ž. sp.: 11,3 %, m. sp.: 1,7 %; *BiH*: ž. sp.: 5,3 %, m. sp.: 1 %; *Nsi*: ž. sp.: 12,7 %, m. sp.: 5 %; *Ol*: ž. sp.: 1 %, m. sp.: 0,3 %; *NKBM*: ž. sp.: 16 %, m. sp.: 3,7 %; *SKD*: ž. sp.: 11,7 %, m. sp.: 1 %; *GZS*: ž. sp.: 5,7 %, m. sp.: 2,7 %; *NBA*: ž. sp.: 1,3 %, m. sp.: 0,3 %; *OZN*: ž. sp.: 3 %, m. sp.: 1,3 %; izjeme so: *SD*: ž. sp.: 8 %, m. sp.: 8,7 %; *DeSUS*: ž. sp.: 2,7 %, m. sp.: 17,7 %, in *BBC*: ž. sp.: 2 %, m. sp.: 27,7 %). Podobna ugotovitev velja za kratice, ki so lahko moškega ali srednjega spola: pri obeh kraticah, ki sta lahko moškega ali srednjega spola, je odstotek pojavitev kratice v srednjem spolu vsaj dvakrat višji kot odstotek pojavitev iste kratice v moškem spolu (*SP*: sr. sp.: 7,3 %, m. sp.: 3 %; *EP*: sr. sp.: 7 %, m. sp.: 1,7 %). Da ima jedrni samostalnik v besedotvorni podstavi omejen vpliv na spol kratice, kaže kratica *Dars*, ki je izključno moškega spola (in seveda tudi prevzete kratice, npr. *BMW, NBA, BBC*). Primerjava izsledkov raziskave s SP 2001 pokaže predvsem to, da SP 2001 dovoljuje manj spolske variantnosti kratic (tj. preferiranje enega, zlasti moškega spola kratice, kadar se v rabi pojavljata oba spola, zlasti pri kraticah *EU, SDS, SP, LDS, NLB, SLS, BiH, EP, OŠ, KS, SKD, GZS, OZN*, kjer ženski in srednji spol prevladujeta, kratici *OŠ* in *KS* pa se pojavljata celo izključno v ženskem spolu).

Čeprav je raziskava v obsegu dokaj omejena (40 kratic), vendarle nakazuje, da bodo morali prihodnji opisi kratic v slovenščini, zlasti slovnici, temeljiti na analizi velikega števila konkretnih zgledov kratic, ker se oblikoslovnega vedenja kratic ne da opisati s splošnimi (brezizjemnimi) pravili, poleg tega pa bo treba v analizo zajeti tudi govorjeni jezik.

Literatura / References

Bajec, Anton, Kolarič, Rudolf, Rupel, Mirko, Šolar, Jakob. (1964). *Slovenska slovnica* [Slovenian grammar]. Druga popravljena izdaja. Ljubljana: DZS. (In Slovenian.)

¹¹ Sem bi lahko pogojno uvrstili še *Hit*, *CD* in *DVD*. Pri *Hitu* je vprašljivo zavedanje o razvezavi pri govoricah, pri *CD* in *DVD* pa bi lahko šlo tudi za vpliv dobesednega prevajanja (angl. *disc* → slov. *disk*).

- Bartoszewska, Janina, Patocka, Urszula. (2004). *Tendencje przekładu abrewiatur i akronimów Unii Europejskiej (na materiale języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego)* [Trends in the translation of European Union abbreviations and acronyms (on Polish, Russian and English material)]. In *Słowa, słowa, słowa... w komunikacji językowej* [In Words, words, words ... in linguistic communication]. Marcelina Grabska (Ed.). Gdańsk: Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego. 137–145. (In Polish.)
- Curk, Mateja. (2015). *Pravopisna neustaljenost zloženek in kratic v sodobnem literarnem diskurzu* [The orthographic unstability of leaflets and abbreviations in contemporary literary discourse]. In *Pravopisna razpotja: razprave o pravopisnih vprašanjih* [Spelling crossings: discussions on spelling issues]. Helena Dobrovoljc, Tina Lengar Verovnik (Eds.). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 169–187. (In Slovenian.)
- Dobrovoljc, Helena, Jakop, Nataša. (2012). *Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom* [A modern spelling manual between norm and regulation]. Ljubljana: Založba ZRC.
- Gigafida 2.0 [Gigafida 2.0]. Slovenski referenčni korpus (deduplicirani) v orodju NoSketch Engine [Slovenian Reference Corps (deduplicated) in NoSketch Engine]. URL: https://www.clarin.si/noske/run.cgi/corp_info?corpname=gfida20_dedup&struct_attr_stats=1&subcorpora=1 (accessed April 24, 2019). (In Slovenian.)
- Kochová, Pavla. (2005). *Nové iniciálové zkratky* [New initial abbreviations]. In *Neologizmy v dnešní češtině* [Neologisms in Czech today]. Olga Martincová (Ed.). Praha: ÚJČ AV ČR. 242–248. (In Czech.)
- Kompara, Mojca. (2009). *Prepoznavanje krajšav v besedilih* [Identifying abbreviations in texts]. In *Jezikoslovni zapiski* [Linguistic notes], 15, No 1–2. 95–112. (In Slovenian.)
- Kompara, Mojca. (2010). *Krajšavni slovarji* [Short dictionaries]. In *Jezikoslovni zapiski* [Linguistic notes], 16, No 2. 111–129. (In Slovenian.)
- Kompara, Mojca. (2015). *Raba veznikov in predlogov pri tvorbi kratic* [Use of binders and suggestions in acronyms]. In *Jezikoslovni zapiski* [Linguistic notes], 21, No 1. 51–62. (In Slovenian.)
- Kompara, Mojca. (2017). *Zasnova novega slovarja krajšav* [Design a new glossary of abbreviations]. In *Jezikoslovni zapiski* [Linguistic notes], 23, No 1. 77–92. (In Slovenian.)
- Korošec, Tomo. (1993). *O krajšavah* [About shortcuts]. In *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture* [Seminar of Slovenian language, literature and culture] 29. Miran Hladnik (Ed.). Ljubljana: Filozofska fakulteta. 15–27. (In Slovenian.)
- Lengar Verovnik, Tina. (2018). *Obravnava kratic v prenovljenih pravopisnih pravilih: novosti in spremembe* [Addressing abbreviations in the revised spelling rules: new developments and changes]. In *Jezikoslovni zapiski* [Linguistic notes], 24, No 2. 43–54. (In Slovenian.)
- Logar, Nataša. (2003). *Kratice in tvorjenke iz njih – aktualna poimenovalna možnost* [Abbreviations and their derivatives – a current name option]. In *Współczesna polska i słoweńska sytuacja językowa = Sodobni jezikovni položaj na Poljskem*

- in v Sloveniji* [Contemporary Polish and Slovenian language situation = Contemporary linguistic status in Poland and Slovenia]. Stanisław Gajda, Ada Vidovič Muha (Eds.). Opole: Instytut Filologii Polskiej; Ljubljana: Filozofska fakulteta. 131–149.
- Načrt pravil za novi slovenski pravopis* [Project rules for the new Slovenian spelling]. (1981). Ljubljana: DZS.
- Rode, Matej. (1974). *Poskus klasifikacije krajšav* [Attempt to classify abbreviations]. In *Slavistična revija* [Slavistic magazine], 22, No 2. 213–219. (In Slovenian.)
- Ruszkowski, Marek. (2014). *Formy oboczne skrótowców* [Collateral abbreviations]. In *Poradnik Językowy* [Language Guide], 9. 29–34. (In Polish.)
- SP 1950 = *Slovenski pravopis* [Slovenian spelling]. (1950). Ljubljana: Državna založba Slovenije. (In Slovenian.)
- SP 1962 = *Slovenski pravopis* [Slovenian spelling]. (1962). Ljubljana: Državna založba Slovenije. (In Slovenian.)
- SP 2001 = *Slovenski pravopis* [Slovenian spelling]. (2001). Ljubljana: SAZU – Založba ZRC, ZRC SAZU. (In Slovenian.)
- Šubarić, Sanja. (2017). *Status skračenica – u istorijskoj i savremenoj perspektivi* [The status of abbreviations – in historical and contemporary perspective]. In *Slavistična revija* [Slavistic magazine], 65, No 2. 263–280.
- Štumberger, Saška. (2015). *Sklanjanje kratic v pisnem knjižnem jeziku* [Acronyms in written literary language]. In *Pravopisna razpotja: razprave o pravopisnih vprašanjih* [Spelling crossroads: discussions of spelling issues]. Helena Dobrovoljc, Tina Lengar Verovnik (Eds.). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 159–167. (In Slovenian.)
- Štumberger, Saška. (2016). *Kratice v Načrtu pravil za novi slovenski pravopis 1981 in v Slovenskem pravopisu 2001* [Abbreviations in the Draft Rules for the New Slovenian Orthography 1981 and in the Slovenian Orthography 2001]. In *Toporišičeva obdobja*. Erika Kržišnik, Miran Hladnik (Eds.). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete (Obdobja 35). 439–446. (In Slovenian.)
- Toporišič, Jože. (2004). *Slovenska slovnica* [Slovenian grammar]. Maribor: Založba Obzorja. (In Slovenian.)